

Табл. 2. Склад і структура власного капіталу сільськогосподарських підприємств в Україні (млн грн)*

Показник	Значення показника станом					
	на 31.12.2008 р.		на 31.12.2009 р.		на 31.12.2010 р.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Власний капітал, всього	62845,2	100	72217,2	100	1880,1	100
Статутний капітал	20066,7	31,93	21329,7	29,54	912,7	48,5
Додатковий капітал	22296,3	35,48	23448,1	32,47	1069,8	56,9
Резервний капітал	5200,4	8,27	6237,7	8,64	16,3	0,8
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	17967,1	28,59	23765,5	32,90	-112,1	5,9
Неоплачений та вилучений капітал	2685,3	4,27	2563,8	3,55	6,6	0,3

Висновки. Отже, власний капітал підприємства – фінансові ресурси, які вкладені ним для організації та фінансування господарської діяльності. Нормою для успішної, рентабельної роботи підприємства, його конкурентоспроможності на ринку і фінансової сталості є ситуація, за якої власний капітал становить більшу частину його фінансових ресурсів.

У складі джерел фінансових ресурсів аграрних підприємств України та Хмельницької області власний капітал не займає основної частини джерел фінансування. Тому для їх зростання необхідна активна державна підтримка сільського господарства, спрямована як на підвищення фінансових результатів, так і на формування оптимальної амортизаційної політики.

Література

1. Кірійцев Г. Гроші. Фінанси. Кредит : підручник / Г. Кірійцев. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : ЦНЛ, 2002. – 336 с.
2. Опарін В. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібн. / В. Опарін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 240 с.
3. Романенко О. Фінанси : навч. посібн. / О. Романенко. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2007. – 387 с.
4. Леоненко П. Теорія фінансів : навч. посібн. / П. Леоненко. – К. : Центр навч. літ-ри. – 2005. – 480 с.
5. Поддєрьогін А. Фінанси підприємств : підручник / А. Поддєрьогін. – Вид. 5-те, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2004. – 546 с.
6. Терещенко О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібн. / О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 554 с.
7. Гринківська О. Джерела фінансування аграрного сектора економіки / О. Гринківська // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 4(35). – С. 89-92.
8. Юрій С. Фінанси : навч. посібн. / С. Юрій. – Тернопіль : Вид-во "Карт-бланш", 2002. – 357 с.
9. Бандурка О. Фінансова діяльність підприємства : підручник / О. Бандурка. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Либідь", 2003. – 348 с.

Свицкая С.Б. Финансовые ресурсы предприятий и их влияние на финансовую безопасность

Определены источники формирования финансовых ресурсов на предприятии. Рассмотрен состав собственных финансовых ресурсов аграрных предприятий, их характеристики и особенности и влияние на финансовую безопасность предприятий. Определены пути повышения уровня финансовой безопасности предприятия средствами управления финансовыми ресурсами и их составом.

Ключевые слова: источники финансирования, финансовые ресурсы, собственный капитал, уставный капитал, финансовая безопасность.

Svitska S.B. Financial resources companies and their influence to financial security

The article is devoted to sources of financial resources in the enterprise. The structure of national financial resources for agricultural enterprises, their characteristics and features and impact on financial security enterprises. Ways of improving the financial security of a company means the management of financial resources and their composition.

Keywords: funding, financial resources, equity share capital, financial security.

УДК 061:005+658.0

Доц. І.І. Свидрук, канд. екон. наук – Львівська КА

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНІВ ТЕОРІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМАХ

Обґрунтовано необхідність застосування законів організації в їх практичній діяльності. Розглянуто дві групи законів організації: у статичній та в динамічній.

Ключові слова: організація, закон, виробнича система, можливість, застосування, розроблення, статика, динаміка, пропорційність, синергія.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших умов ефективного функціонування будь-якої організації є врахування та дотримання законів організації, що своєю чергою дає змогу розробляти індивідуальні правила та принципи діяльності кожної організації відповідно до сучасних кризових умов економіки.

Ступінь розроблення проблеми. Більшість науковців одностайні у своїх поглядах, що організацію необхідно розглядати як процес і як явище, тобто як діяльність (створення структури) і як результат (структуру) [1-5]. Поняття організації має кілька значень. З одного боку, це узагальнене поняття інститутів усіх форм власності – приватних і суспільних, тобто будь-яке підприємство є організацією. З іншого боку, це поняття має інструментальний характер і описує систему формальних правил та приписів, тобто будь-які підприємства, установи мають певну організацію. Отже, організація – це система, яка складається із сукупності упорядкованих, взаємопов'язаних, взаємодіючих частин цілого. Це узагальнене визначення поняття "організація", на наш погляд, передбачає необхідність дослідження організації у тісному взаємозв'язку з її законами, що не завжди відображається в наукових роботах. Цей взаємозв'язок обумовлюється тим, що закон є вищим ступенем пізнання і має форму узагальнення (тобто виражає загальні відносини, зв'язки, властиві всім організаціям) і водночас сприяє пошуку індивідуальних особливостей, формування персоналізованих правил та принципів для кожної окремої організації відповідно до динамічних умов зовнішнього середовища, в якому ця організація функціонує.

Мета роботи. Визначення ролі та значення основних законів організації. Огляд та з'ясування особливостей практичного застосування цих законів у діяльності організацій.

Основний матеріал дослідження. У науковій літературі є різні категорії законів: закони природи, закони-приписи, закони мислення, закони організації, закони певних наук (наприклад: економіки, менеджменту) [2].

Теоретичним підґрунтям організації як виробничої системи є закони. Вони характеризують сталі зв'язки і істотну взаємообумовленість організаційних систем як об'єктивних явищ. Під законом організації розуміємо необхідні, істотні, сталі співвідношення між елементами системи, а також між системою і зовнішнім середовищем. Одним із перших застосування законів теорії організації дослідив О.О. Богданов у своїй праці "Тектологія" [1].

Теорія організації базується на групі специфічних законів: самозбереження, впорядкування, синергії, композиції і пропорційності розвитку. Крім того, важлива роль відводиться загальновідомому закону єдності аналізу і синтезу відносно організації. Розглянемо роль та значення основних законів.

Закони та закономірності менеджменту відображають об'єктивні й достатньо сталі зв'язки та взаємодії елементів системи в просторі (в структурах) й у часі (процесах, явищах). Умовно їх поділяють на дві групи (табл.).

Табл. Перелік і короткий зміст законів організації [2]

Назва	Короткий зміст
1. Закони організації, які виявляються переважно в статичі (структурах)	
Закон композиції	відображає необхідність погодження цілей організації: вони повинні бути спрямовані на підтримку основної мети більш загального характеру
Закон пропорційності	відображає необхідність співвідношення між частинами цілого, а також їх відповідальність або залежність
Закон найменших	структурна сталість цілого визначають найменшою сталістю окремих складових цього цілого
2. Закони організації, які виявляються у динаміці	
Закон онтогенезу	вивчає, що кожна організація проходить у своєму розвитку такі фази життєвого циклу: становлення, розквіт, згасання
Закони синергії	сума цілого не дорівнює арифметичній сумі кожного з його складових елементів (компонентів)
Закон інформованості-впорядкованості	стверджують, що в організаційному цілому не може бути більшого порядку, ніж в упорядкованій інформації
Закон єдності аналізу і синтезу	процеси аналізу (тобто роз'єднання, диференціації тощо) доповнюються синтезом (тобто протилежними процесами об'єднання, інтеграції); спочатку виконується аналіз, а потім – синтез
Закон самозбереження	будь-яка реальна фізична (організована) система прагне зберегти саме себе як цілісне утворення і більш економічно витратити свій ресурс

Розглянемо закони, які виявляються у статичі (структурах).

Закон композиції. Організація може мати різні цілі, які переважно не збігаються. Тому виникає необхідність їх узгодження. Взагалі, у цілеспрямованих системах є: проблема визначення загальної цілі; проблема багатьох цілей; проблема узгодження багатьох цілей. Згідно з цим законом, усі цілі організації повинні бути спрямовані на підтримку основної цілі більш загального характеру. Вимога закону композиції полягає в тому, що мета діяльності підсистеми (елемента) одночасно є підціллю діяльності системи.

За наявності ієрархії системи цілі організації також ієрархічно впорядковуються. Цілі систем високого рівня називатимемо цілями вищого рівня, цілі систем нижчого рівня – відповідно цілями нижчого рівня.

Особливість ієрархічної побудови цілей в організації полягає в тому, що, по-перше, цілі вищого рівня завжди мають ширший характер і більш довгостроковий часовий інтервал досягнення; по-друге, цілі нижчого рівня виступають свого роду засобами для досягнення цілей вищого рівня.

Отже, ієрархія цілей в організації відіграє дуже важливу роль, оскільки вона встановлює структуру організації і забезпечує орієнтацію діяльності всіх структурних елементів організації на досягнення цілей верхнього рівня. Якщо ієрархію цілей побудовано правильно, то кожний підрозділ, досягаючи своїх цілей, робить необхідний внесок у діяльність організації щодо досягнення нею цілей організації загалом.

Закон пропорційності означає потребу певного співвідношення між частинами цілого. Цей закон у широкому розумінні виражає необхідність певного співвідношення між частинами цілого, їх співмірність, відповідність або залежність.

Цей закон найбільш характерний для природи, людини. Людина завжди прагне до гармонії, до певних пропорцій у речах, процесах, явищах. Пропорції відображають об'єктивно існуючі зв'язки і залежності між частинами цілого. Вони можуть бути незмінними або динамічними. Вони формуються під впливом різних факторів (зміна соціально-економічних умов розвитку, НТП тощо). Невідповідність між частинами, елементами цілого називають диспропорцією. Диспропорції знижують ефективність організації, сприяють її руйнуванню. Найважливішими методами забезпечення пропорційності є балансові методи, методи оптимізації, мережеві методи. Свідома реалізація законів композиції і пропорційності в організації потребує обов'язкового набору принципів планування, координації і повноти виконання функцій виробництва й управління.

Закон найменших належить до будь-яких цілісних утворень у природі. О.О. Богданов сформулював його так: сумарна сталість комплексу відносно певного середовища є складним результатом часткової сталості різних частин цього комплексу відносно спрямованих на них дій або, іншими словами, структурна сталість цілого визначається його найменшою частковою сталістю [1]. Прикладом його прояву є ланцюг, який складається з ланок неоднакової міцності. Ланцюг витримує ту вагу, яку витримує його найслабша ланка. Стосовно виробництва як системи, як сукупності взаємопов'язаних відділів, якість його роботи визначається якістю роботи найменш кваліфікованого відділу.

Визначимо закони, які виявляються в динаміці (процесах).

Кожна організація, йдучись в законі онтогенезу, у своєму розвитку проходить фази життєвого циклу: народження, становлення, розквіту, згасання. Термін "онтогенезу" ввів німецький біолог Е. Геккель. Це явище характеризує сукупність перетворень, що має організм від зародження до кінця життя. У теорії організації він слугує для опису перетворень в організаційних системах. А сам закон онтогенезу визначає, що кожна організація у своєму розвитку проходить такі фази життєвого циклу: становлення, розквіт, занепад. Дослідження структури етапів життєвого циклу різних об'єктів, динамі-

ки їх якісних, вартісних і часових параметрів є важливою проблемою теорії менеджменту.

Основний закон організації в динаміці – закон синергії – полягає в тому, що сума властивостей (потенціалів, енергії, якості) організованого цілого перевищує "арифметичну" суму властивостей кожного з елементів системи. При цьому під властивістю елемента розуміють параметри, що його характеризують, їх взаємозалежність, зміни в часі, якості та ін.

Ефект синергії виникає внаслідок взаємної участі, взаємодії елементів, які перебувають у межах цілого і мають різноманітні практичні застосування. У виробничих системах організаційний ефект має такі складові, як спеціалізація, синхронність, ритмічність. Джерелом додаткової енергії такої системи є взаємопосилення сукупності її елементів. Ефект посилення індивідуальних дій покладено в основу створення виробничих систем будь-якого рівня. Цей закон часто називають основоположним законом організації. Завдяки його вияву теорія і практика організації стає фактором ефективності виробництва (наприклад робота одного, двох, декількох робітників, результати діяльності яких залежать від їх організованості). Фактори підвищення синергетичного ефекту проявляються за такими ознаками: зміст (технічні, економічні, організаційні, психологічні, політичні, екологічні, культурні, демографічні); стадії життєвого циклу об'єкта управління; функції управління (стратегічний маркетинг, планування, організація процесів тощо); за часом (стратегічні, тактичні, оперативні).

Закон інформованості-впорядкованості встановлює, що в організованому цілому не може бути більше порядку, ніж інформації. Упорядкованість – це характеристика системи, що відображує наявність певним чином установлених взаємозв'язків. Від кількості якісної інформації залежить сталість системи. Досягнутий у системі порядок можна охарактеризувати якісними та кількісними методами. Порядок можна визнати повним, якщо він охоплює три аспекти впорядкованості, за якими визначені: межі системи, тобто встановлено, які елементи вона включає; змінні, які характеризують елементи, що утворюють систему; характер дії кожного елемента і системи їх взаємодії.

Закон єдності аналізу-синтезу визначає те, що процеси роз'єднання, розподілу, спеціалізації, диференціації та інші необхідно доповнювати протилежними процесами: з'єднання, універсалізації, кооперування, інтеграції тощо. Використання цього закону передбачає вибір ознак або підстав спочатку для розподілу (класифікації), а потім для з'єднання (групування) у нові класи. Закон ставить вимогу розподілу діючих систем на підсистеми (елементи) з метою наступного перегрупування (трансформації) у нові системи для забезпечення їх ефективного функціонування.

У загальному розумінні аналіз є розкладенням цілого на елементи з наступним встановленням взаємозв'язків між ними з метою підвищення якості прогнозування, оптимізації, обґрунтування, планування і оперативного управління реалізацією управлінського рішення з розвитку об'єкта. Мета аналізу полягає у пізнанні закономірностей функціонування системи при існуючій

заданій структурі. В основі аналізу як способу пізнання лежить така ознака системи, як подільність, декомпозиція. Завдання аналізу: визначення тенденцій і показників, що характеризують стан і динаміку об'єкта елементів; порівняння числових значень показників зі значеннями іншого об'єкта, з нормативним рівнем; формування висновків, які є основою для прийняття ефективних управлінських рішень. Аналіз потрібно розглядати в єдності з синтезом як найскладнішим методом системного мислення.

Синтез є процесом об'єднання в єдине ціле частин, властивостей, відносин, виділених за допомогою аналізу. Якщо аналіз зосереджений на структурі та показує як працюють частини цілого, то синтез акцентує увагу на функціях і показує чому ці частини діють власне так. Отже, аналіз дає знання, а синтез – розуміння. Перший дає змогу описати, а другий – пояснити. Завдання синтезу – спроектувати, побудувати таку структуру системи, за якої найкращим чином будуть реалізовані задані нею функції.

У найбільш загальній формі синтез нової системи має три етапи: 1) визначення всіх необхідних функцій, які повинні бути виконані; 2) знаходження хоча б одного безумовно здійснюваного способу виконання кожної функції; 3) знаходження такої схеми або моделі, у межах якої можна сумісно виконати окремі функції для досягнення загальних цілей. Варто зауважити, що аналіз і синтез, взяті окремо, мають обмежений характер.

Закон самозбереження свідчить, що будь-яка організаційна система прагне зберегти себе як цілісне утворення, а це означає – економніше витратити свій ресурс. Важливою умовою збереження системи є забезпечення її рівноважного функціонування. Рівновага неживих систем пов'язана з досягненням максимального рівня ентропії. Ключовими поняттями для розкриття змісту закону самозбереження є життя, виживання, рівновага, стійкість.

Функціонуюча організація може прагнути до досягнення рівноваги, наприклад у: стабільності кадрів, підтримці рівня запасів, фінансів тощо. З розвитком організації пов'язана проблема динамічної рівноваги, тобто рівноваги зі зміною структури під впливом зовнішніх або внутрішніх факторів. Важливим аспектом рівноваги, пов'язаним із виживанням, є сталість функціонування системи. Сталість може бути відносно структури системи або до функцій, що визначають її функціонування. Розрізняють також сталість першого роду, коли система може повернутися у вихідне положення після виходу з рівноваги, та сталість другого роду, коли система виходить із стану рівноваги для переходу на нову траєкторію (виток) розвитку.

Закони організації діють не ізольовано, а у взаємозв'язку один з одним, утворюючи систему. В цій системі законів можна виділити їх координаційну (по горизонталі) і субординаційну (по вертикалі) взаємодію. У першому випадку закони ніби мають власні сфери дії, не замінюючи, а доповнюючи один одного. Наприклад таке взаємне доповнення очевидно простежується між законом найменших і законом пропорційності. Завдяки дії останнього можна через встановлення раціональних пропорцій "підтягнути" слабкі ланки системи до тих, які "пішли" вперед у своєму розвитку.

Саме ці механізми широко застосовують у виробничих системах, коли виникає необхідність у вирівнюванні потужностей (пропускної спроможності) між різними виробничими підрозділами всередині підприємства. Цим самим вдається ліквідувати "вузькі місця" (слабкі ланки) на шляху збільшення випуску продукції. Типовим прикладом сумісного використання законів найменших і пропорційності можуть бути способи оптимізації мережевих моделей у часі, за виконавцями і вартістю в системах мережевого планування, відомі під назвами Pert-time, Pert-cost і СРМ. Як слабкі ланки виділяють роботи, що знаходяться на критичних і підкритичних шляхах мережевого графіка, що характеризують терміни і можливості його реалізації. Змінюючи пропорції в розподілі ресурсів між роботами, що лежать на критичних (напружених) і некритичних (які мають великий запас міцності) шляхах, можна не тільки добитися оптимізації термінів виконання всього комплексу робіт, але й підвищити надійність успішного завершення плану у встановлені терміни.

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. Однією з найважливіших умов ефективного функціонування будь-якої виробничої структури є врахування та дотримання законів організації.

Закони є теоретичним підґрунтям організації. Вони характеризують стійкі зв'язки і істотну взаємообумовленість організаційних систем як об'єктивних явищ. Під законом організації розуміємо необхідні, істотні, сталі співвідношення між елементами системи, а також між системою і зовнішнім середовищем.

2. Проведено огляд таких законів організації:

- а) які виявляються переважно в статичній (структурній), а саме: закон композиції, закон пропорційності, закон найменших;
  - б) які виявляються у динаміці: закон онтогенезу, закони синергії, закон інформованості-впорядкованості, закон єдності аналізу і синтезу, закон самозбереження.
3. Пізнання законів організації дає змогу не тільки розкрити загальні й істотні зв'язки в системі організаційних відносин і цим самим проникнути у світ загальних організаційних форм буття речей, матеріальних і духовних утворень, але і встановити механізми (порядок) їх дії і можливості використання.
4. Врахування та дотримання законів організації, що своєю чергою дасть змогу розробляти індивідуальні правила та принципи діяльності відповідно до кризових умов економіки.

Література

1. Богданов А.А. Тектология (Всеобщая организационная наука) / А.А. Богданов. – М. : Изд-во "Экономика", 1989. – 590 с.
2. Козик В.В. Організація виробництва : навч. посібн. / В.В. Козик, А.С. Гавриляк. – К. : Вид-во "Знання", 2011. – 222 с.
3. Монастирський Г.Л. Теорія організації : навч. посібн. / Г.Л. Монастирський. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 319 с.
4. Хміль Ф.І. Основи менеджменту : підручник / Ф.І. Хміль. – К. : Академвидав, 2003. – 608 с.
5. Храмов В.О. Основи управління персоналом : навч.-метод. посібн. / В.О. Храмов, А.П. Бовтрук. – К. : Вид-во МАУП, 2001. – 112 с.

Свидрук И.И. Роль и значение законов теории организации в производственных системах

Обоснована необхідність застосування законів організації в їх практичній діяльності. Розглянуті дві групи законів організації: в статичній та в динамічній.

Ключевые слова: організація, закон, виробничая система, можливість, застосування, розробка, статика, динаміка, пропорційність, синергія.

Svidruk I.I. A role and value of laws of theory of organization is in the production systems

Grounded necessity of application of laws of organization for their practical activity. Two groups of laws of organization are examined: in static and in a dynamics.

Keywords: organization, law, production system, possibility, application, development, statics, dynamics, proportion, synergy.

УДК 657:006.32

Доц. В.С. Семйон, канд. екон. наук;
магістрант К.Й. Варга – Закарпатський ДУ

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ТА ПОДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Досліджено сучасну практику складання та подання звітності підприємств в Україні відповідно до МСФЗ (Міжнародних стандартів фінансової звітності) та П(С)БО (Положень (стандартів) бухгалтерського обліку України). Проведено порівняльний аналіз складання фінансової звітності за міжнародними та національними стандартами.

Ключові слова: фінансова звітність, міжнародні стандарти фінансової звітності, положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Угорщина.

Постановка проблеми. Прискорення реформ в Україні, інтеграція країни до світового економічного простору, спрямування до вступу до Європейського союзу, виведення вітчизняної економіки з кризи зобов'язують енергійніше проводити реформи бухгалтерського обліку і звітності, адже основою формування будь-якої економічної інформації є грамотно змодельована система бухгалтерського обліку. Формуючи державну та національну політику, Україна, незважаючи на складні умови кризового стану, орієнтує себе на всебічний розвиток міжнародних зв'язків, особливо в найбільш важливій сфері – економіці. Трансформація вітчизняної економіки в глобальний економічний простір потребує зусиль щодо впровадження міжнародних стандартів, серед яких стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності посідають важливе місце. Перехід на МСФЗ сприяє процесу входження України до світової економічної спільноти. Цей стратегічний курс об'єктивно потребує адаптації вітчизняної системи бухгалтерського обліку, звітності та контролю до міжнародних стандартів.

Економіка кожної країни має індивідуальні характеристики, що приводить до розбіжностей в обліку та звітності. Водночас розширення міжнародних зв'язків, виникнення світових ринків капіталу, створення міжнародних компаній зумовлюють необхідність впровадження єдиних правил і процедур ведення фінансового обліку і складання фінансової звітності [2].